

sofenet.bg

OAK
FOUNDATION

Онлайн поведение на децата в България

ОСНОВНИ ИЗВОДИ ОТ НАЦИОНАЛНО
ПРЕДСТАВИТЕЛНО ИЗСЛЕДВАНЕ

(В СРАВНЕНИЕ С ИЗСЛЕДВАНЕТО „ДЕЦАТА НА ЕС ОНЛАЙН“ ОТ 2010 Г.)

2016 Г.

НАЦИОНАЛЕН ЦЕНТЪР ЗА БЕЗОПАСЕН ИНТЕРНЕТ
МАРКЕТЛИНКС

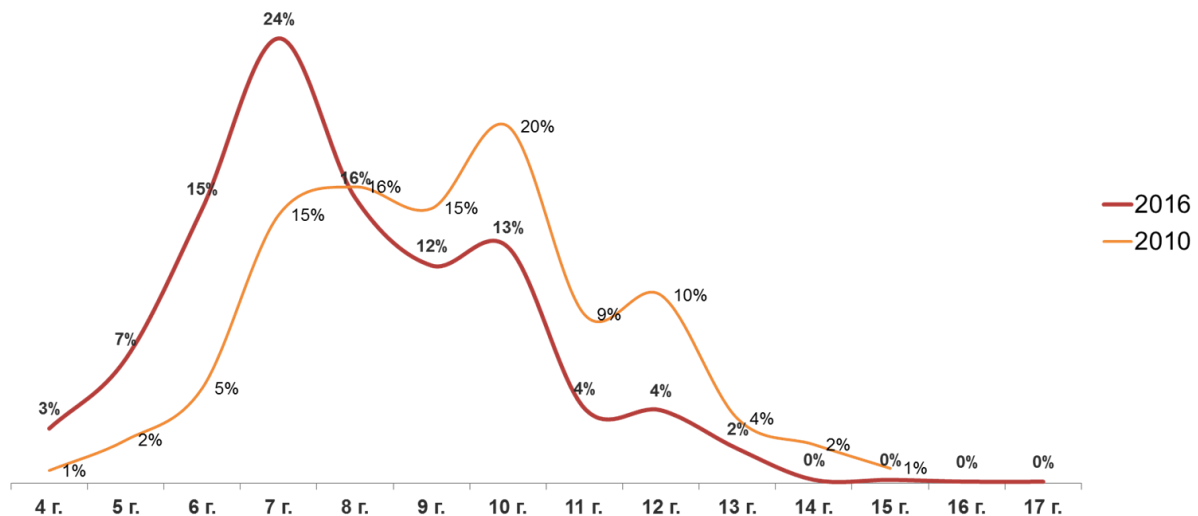
Въведение

Един от най-разпространените митове на дигиталната епоха е, че поколенията, родени във време на масова употреба на интернет и дигитални технологии, някак естествено развиват дигиталната и медийната си грамотност и в резултат на това придобиват необходимите компетентности за справяне с рисковете и за използване на богатите възможности на интернет. Българското национално представително изследване от 2016 г. за използването на интернет и информационни и комуникационни технологии от децата между 9 г. и 17 г. и от техните родители обаче показва, че този мит е далеч от реалността. Днешните деца наистина използват интернет все по-рано, по-често и все повече чрез мобилни устройства, но това увеличава рисковете, пред които те се изправят онлайн при недостатъчното развиване на критично мислене, социални умения и умения за сътрудничество. В този доклад се предлагат конкретни препоръки към институциите, бизнеса, МОН, училищата и родителите за подкрепа на днешните деца, така че те успешно да развият необходимите компетентности и да се превърнат в успешни граждани на дигиталното демократично общество на 21 век.

Деца използват интернет все по-рано, по-често и по-мобилно

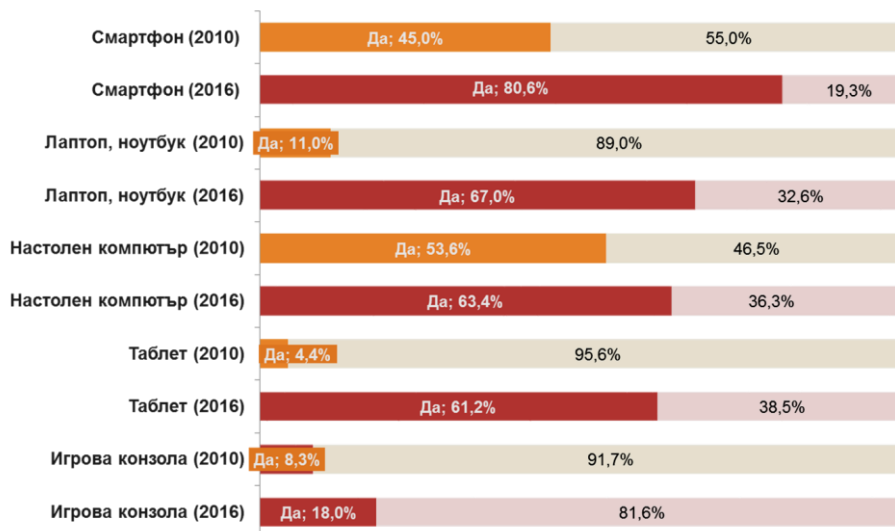
Българските деца средно започват да използват интернет на 8-годишна възраст, което е една година по-рано отколкото през 2010 г. Както се вижда във Фигура 1 **те най-често влизат в онлайн света за пръв път на около 7 години, което е с 3 години по-рано отколкото през 2010 г.**

Графика 1: На колко години беше, когато за пръв път използва интернет?

Около 97% от тях са активни интернет потребители, което е голям скок спрямо 81% през 2010 г. Освен това българските деца влизат онлайн все по-често както в учебни, така и в неучебни дни. Има и драстична промяна в устройствата, чрез които те влизат онлайн. Фигура 2 показва, че има ръст в използването на всички устройства спрямо 2010 г., най-значително увеличение се наблюдава при лаптопи (56%,) смартфони (35%) и планшети (57%).

Графика 2: Влизаш ли онлайн / използваш ли интернет чрез всяко от следните устройства?

Завишеното използване увеличава рисковете

Българските деца по-често попадат на вредно съдържание в интернет. Около 15% от тях споделят, че през последната година са били притеснени или уплашени от нещо, което са видели онлайн, което е ръст с около 10% спрямо 2010 г. Вероятността това да се случи се повишава с възрастта на децата, но нарастването спрямо 2010 г. е валидно за всички възрасти.

Тревожно голям процент от профилите в социалните мрежи на българските деца са публични, като процентът е най-голям при средната възрастова група (12-14 г.). Около 87% от децата използват социални мрежи, което е значително над 54% през 2010 г. Процентът на най-малките в социалните мрежи (9-11 г.) се е удвоил спрямо 2010 г., което показва, че ограничаването на възрастта в социалните мрежи не е ефективен подход. Около една трета от децата, използващи социални мрежи, са с общодостъпни публични профили. Тук промяна в процента от 2010 г. няма, но реално броят на деца с публични профили е много по-голям поради рязко увеличеното им присъствие в социални мрежи. Важно е да се отбележи, че

процентът от децата между 12 г. и 14 г. с публични профили е 40%, което може да се обясни както с по-честото ползване на интернет в сравнение с по-малките деца, така и с намаляващия с възрастта родителски контрол.

Графика 3: Някога през последната година, срещал ли си се на живо с някого, с когото първо си се запознал в интернет?

Една трета от българските деца са общували онлайн с човек, когото не са срещали на живо. Тук няма разлика между момичетата и момчетата, но пък има значително увеличение с възрастта. Най-притеснителното е, че **около една пета от тези деца са се срещали на живо с хора, с които първо са се запознали в интернет.** В сравнение с 2010 г. значително повече тийнейджъри са готови да предприемат подобна стъпка, като може да се каже, че за децата над 15-годишна възраст запознанството с хора онлайн се е превърнало в норма.

Тормозът онлайн и офлайн между децата е нараснал значително през последните шест години. Около 30% от децата са били обидени или засегнати от връстник през последната година, което е с 10% повече от 2010 г. Почти еднакъв брой момчета и момичета са били жертви на тормоз, но процентът на жертвите се увеличава значително с възрастта. Случаите на тормоз в интернет са 38% от общия брой, което е огромен скок от 25% през 2010 г. Около 15% от децата са обидили или наранили свой връстник през последната година. Съотношението 2:1 между жертви и извършители е притеснително заради тенденцията самите жертви на тормоз да се превръщат в извършители.

Процентът на деца, прибягвали до секстинг (изпращане и получаване на текстово или визуално съдържание със сексуално характер) не е нараснал спрямо 2010 г., но остава притеснително висок. Този риск е засегнал около 10% от българските деца и е най-значителен при тийнейджърите (около 20%).

Повече време онлайн не прави децата по-дигитално/медийно грамотни (ДМГ)

Със завишеното използване на интернет българските деца развиват основно техническите си умения като използване на дигитални устройства, запазване на файлове, организиране на намерена онлайн информация, създаване на профили в социални мрежи и управление на настройките им и т.н. Също така децата успешно ползват разнообразие от уебсайтове и дигитални платформи за комуникация. Въпреки това изследването показва дефицити в критичното мислене и социалните умения на децата, които им създават затруднения да оценят истинността на информацията, намерена онлайн, и ефективно да си сътрудничат с други потребители за общи дейности. Тези умения стоят в основата на дигиталната и медийната грамотност (ДМГ) и са необходими за успешно ползване на големите възможности на дигиталната епоха.

За разлика от прекарването на време в социални мрежи, гледането на видео и слушането на музика онлайн, **българските деца рядко използват интернет за цели, свързани с образованието, въпреки че ясно осъзнават ползите от това за тяхното развитие.** Самите те определят учебните дейности в интернет като 2-то най-полезно нещо онлайн за деца на тяхната възраст, но същевременно е по-вероятно да се занимават с 11 други дейности в мрежата, отколкото да учат онлайн. Само половината от тях използват интернет за цели, свързани с училище, веднъж седмично или по-често, като този процент не се е променил от 2010 г. Тъй като българските деца ползват интернет от значително по-ранна възраст и значително по-често отколкото преди шест години, този застой в употребата на интернет за учебни цели би трябвало да е червен сигнал за МОН, особено имайки предвид, че децата по принцип са наясно с полезността на учебните дейности онлайн.

Българските деца често се натъкват на нова информация онлайн, но трудно могат да определят истинността ѝ. Около 70% от тях научават нещо ново в интернет всяка седмица, но само половината са чувстват сигурни в уменията си да преценят дали дадена информация е истина или не. Около 80% от тях твърдят, че могат да използват ключови думи за търсене на информация, но по-малко от половината разпознават кое онлайн съдържание е защитено с авторски права.

Българските деца са по-скоро пасивни потребители на интернет, което им пречи да развиват социалните си умения и да развиват креативния си потенциал. Въпреки че 66% от тях използват социални мрежи ежедневно, само 38% споделят снимки и текстове всеки ден. Само 23% от тях са направили и качили свое видео онлайн през последния месец, въпреки че 95% са посещавали сайтове за видео споделяне. Тъй като около 80% твърдят, че могат да направят видео и да го качат онлайн, това

разминаване вероятно не е поради липса на умения. Пасивността на децата важи и за по-сложни форми за създаване на онлайн съдържание – само 13% са направили своя уебстраница през последния месец, въпреки че 44% твърдят, че знаят как да го направят.

Тази пасивност пречи на българските деца да се възползват от може би най-голямата възможност в интернет – сътрудничеството. Онлайн пространството е страхотна среда за създаване на общности, работещи заедно за обща цел. За съжаление, българските деца не се възползват достатъчно от подобни възможности. Само около 44% от тях са участвали в онлайн групи с общи интереси през последния месец. Имайки предвид, че 77% са ползвали социални мрежи през последния месец, тези данни показват, че децата или се затрудняват или не са мотивирани да работят заедно за общи цели. Това е жалко, тъй като това подпомага развиването на умения за така нареченото дигитално гражданство у децата, което е една от най-ключовите компетенции през 21 век.

Роля на родителите, училището и приятелите

Все по-голяма част от децата твърдят, че знаят повече за интернет от родителите си. Около 43% са сигурни, че са по-компетентни в областта на интернет от родителите си, като този процент е бил 31.5% през 2010 г.

Това усещане изглежда се споделя и от родителите, поради което те са все по-либерални към ползването на интернет от децата им. Около 59% от децата имат разрешение да използват уебкамера, когато поискат, а повечето от тях могат да свалят музика и видео без надзор. Около 75% от децата имат право да гледат видео по всяко време, като този процент е бил 61.5% през 2010 г. Има голям скок и в разрешенията да се използват социални мрежи - от около 50% през 2010 г. на близо 77% през 2016 г.

В същото време повече от половината деца не споделят с родителите, когато нещо ги е притеснило в интернет. Около 44% от децата никога не се споделяли, а около 19% почти никога не са споделяли.

Родителите извършват все по-малко дейности онлайн с децата си с покачване на възрастта. Общият процент на родители, прекарващи време пред компютъра с децата си, е 36.1%, но с нарастване възрастта на детето, процентът драстично намалява (от 44% за 9-11-годишните до около 30% за 12+ годишните).

Нито децата, нито родителите са доволни от образованието по интернет безопасност в училищата. Около 42% от българските деца казват, че интернет безопасността не е застъпена достатъчно в часовете по

информационни технологии и само 22,5% от родителите са получили информация за интернет безопасност от училище.

Около една трета от българските деца редовно получават задачи от училище, изискващи обработка на информация от интернет и/или онлайн сътрудничество. Но само около 20% от учениците използват интернет, за да подготвят презентации за училище седмично или по-често; около 30% използват интернет за създаване на текстове за училище седмично или по-често; около 20% участват в групови работи, използвайки интернет за училище седмично или по-често. Голяма част от учениците никога не са имали подобни задания (около 25% за презентации, около 20% за текстове и около 30% за групови работи). Може да се предположи, че тази нередовност на използване на интернет в образованието е един от факторите българските ученици да изпитват затруднения и в оценката на истинността на онлайн информацията и да не са активни в търсенето на възможности за онлайн сътрудничество.

Българските деца рядко използват интернет за комуникация с учителите, но съществува обнадеждаващ дял „Дигитални учители-звезди“. Около 44% от българските деца никога не са комуникирали с учител чрез интернет. Все пак около 15% от децата използват интернет за да предадат домашни работи или за да зададат въпроси на учител веднъж седмично или по-често. Тези данни показват, че сред българските учители има сегмент преподаватели, които могат да бъдат наречени „Дигитални учители-звезди“.

При недостатъчната подкрепа от страна на родители и учители децата проявяват силно чувство за взаимна подкрепа в областта на онлайн безопасността и развиване на дигитални умения. Повече от 75% от българските деца са получили съвет за интернет безопасността от връстници, а над 80% - за възможности за учене в интернет. Около 80% от децата заявяват, че биха споделили проблемите си с приятелите си.

Заклучение и препоръки

Въпреки че са родени в дигиталната епоха и използват интернет от по-рано и повече от всяко предишно поколение, днешните български деца имат все по-голяма нужда да развиват медийно-дигиталната си грамотност, така че успешно да се справят с рисковете и да се възползват от възможностите на интернет. По-долу се предлагат препоръки към частния и публичния сектор, МОН и училищата и родителите така че ефективно да подкрепят децата за тези цели:

Препоръки за публичния и частния сектор

- **Сътрудничество за създаване на позитивно онлайн съдържание.** Децата имат нужда от мотивация за сътрудничество онлайн и за осъществяване на креативния си потенциал. Специални приложения за тези цели биха допринесли значително за развиване на дигитално-медийните им умения.
- **Създаване на национални образователни програми между връстници.** Изследването показва, че децата проактивно си дават съвети относно онлайн безопасността и относно възможности за учене в интернет, което е страхотна възможност за създаване на специални програми за обучаване на деца с цел помагане на връстници.
- **Специализирани програми за критичната възрастова група (12-14г.).** Заради скока в използване на интернет и намаления контрол от родители, тази възрастова група е в риск и изисква специална грижа.
- **Адаптиране на социалните мрежи за по-малки деца.** Ограничаването на възрастта за използване на социални мрежи не е ефективен метод, тъй като все по-малки децата използват социални мрежи. Необходимо е адаптиране на платформите за по-малките, така че да подпомагат развитието им и да ги защитават от опасностите в интернет.

Препоръки към образователната система

- **Повече занятия за безопасност в интернет, но не само в часовете по информационни технологии.** Твърде голям процент учители и ученици са незадоволени от броя часове за безопасност в интернет в училище. Тези занятия трябва да зачестят и да започнат възможно най-рано поради постоянно спадащата възраст на интернет потребителите сред децата. Темата следва да присъства и в други часове извън тези по информационни технологии.

- **Въвеждане на ДОО за развиване на ДМГ из учебното съдържание.** В основата на ДМГ стоят критичното мислене, социалните умения и уменията за ефективно сътрудничество, които са валидни за всички учебни предмети. Обновяването на ДОО с елементи на ДМГ значително ще помогне на децата да развият уменията си за оценка и обработка на информация и за онлайн сътрудничество.
- **Идентифициране на „Дигиталните учители звезди“.** Изследването демонстрира, че съществува сегмент от преподаватели, които редовно използват интернет за постигане на учебните си цели. Тяхната експертиза може да бъде използвана системно за повишаване както дигиталната компетентност на българските учители, така и мотивацията им да използват подобни методи в своята практика.

Препоръки за родители

- **Търсете помощ от експерти.** Ако не сте сигурни как да подходите в конкретен случай, свързан с онлайн безопасността на детето Ви, потърсете съвет от Центъра за безопасен интернет. Възползвайте се и от специализираните за родители функционалности на онлайн платформите, които децата ви използват.
- **Контрол за по-малките.** Необходим е повече родителски контрол за използването на уебкамери и свалянето и гледането на видеоклипове и музика за по-малките деца.
- **Самоконтрол за по-големите.** Контролът на по-големите деца не е добър подход. Те имат нужда от добър пример, разговори и съвети, така че сами да се справят с рисковете в интернет. Тъй като почти една пета от децата не са се обърнали към никого, когато са имали проблем онлайн, желателно е родителите да се опитват да започват разговорите.
- **Участие на бащите.** Когато нещо притесни децата в интернет, два пъти по-вероятно е да говорят с майките си отколкото с бащите си. Бащите са авторитет за децата и проактивното им участие в разговори за използване на интернет ще направи преживяванията им онлайн по-безопасни.
- **Правете повече неща онлайн с децата си.** Изследването показва, че колкото по-големи стават децата, толкова повече помагат на родителите си при проблеми, свързани с интернет. Това е страхотна възможност да прекарват повече време онлайн с по-големите си деца, да говорите с тях за безопасното ползване на интернет и за да им помогнете да развият умения за онлайн сътрудничество.